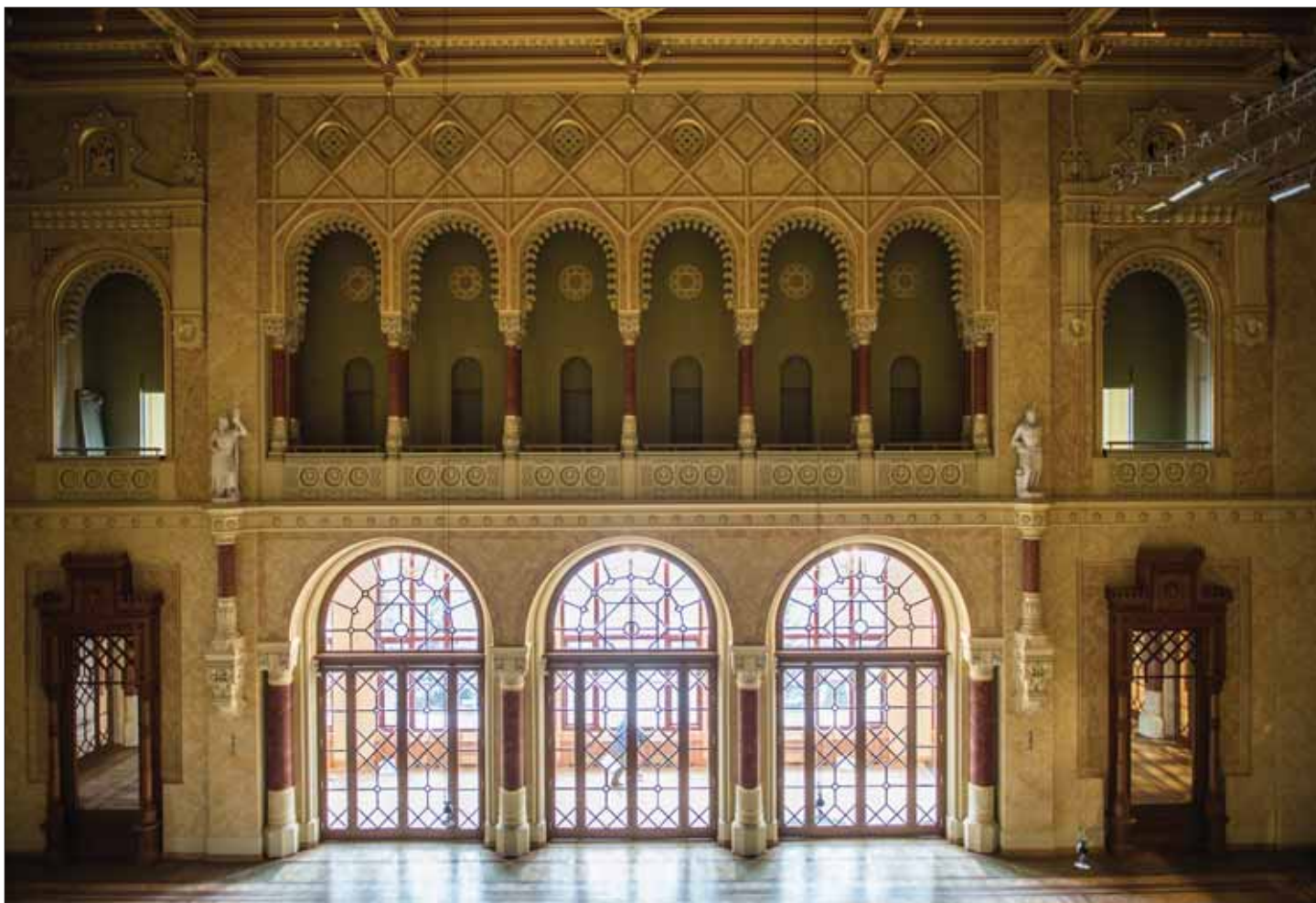

A Vigadó, a magyar kultúra főnixként feltámadt épülete

■ A magyar építészet egyedülálló alkotása a Dunaparton álló pesti Vigadó. A Feszli Frigyes tervezte palota százötven esztendő múltja a magyar történelem örömteli és tragikus időszakait egyaránt felidézi. Még gazdagabb örökség tárul elénk, ha a korábban a Vigadó helyén állt, annak elődjének tekinthető, a re-

formkorban épült régi pesti Vigadó, franciás nevén Redoute (Redut) épületének pár évtizedes történetét is figyelemmel kísérjük.

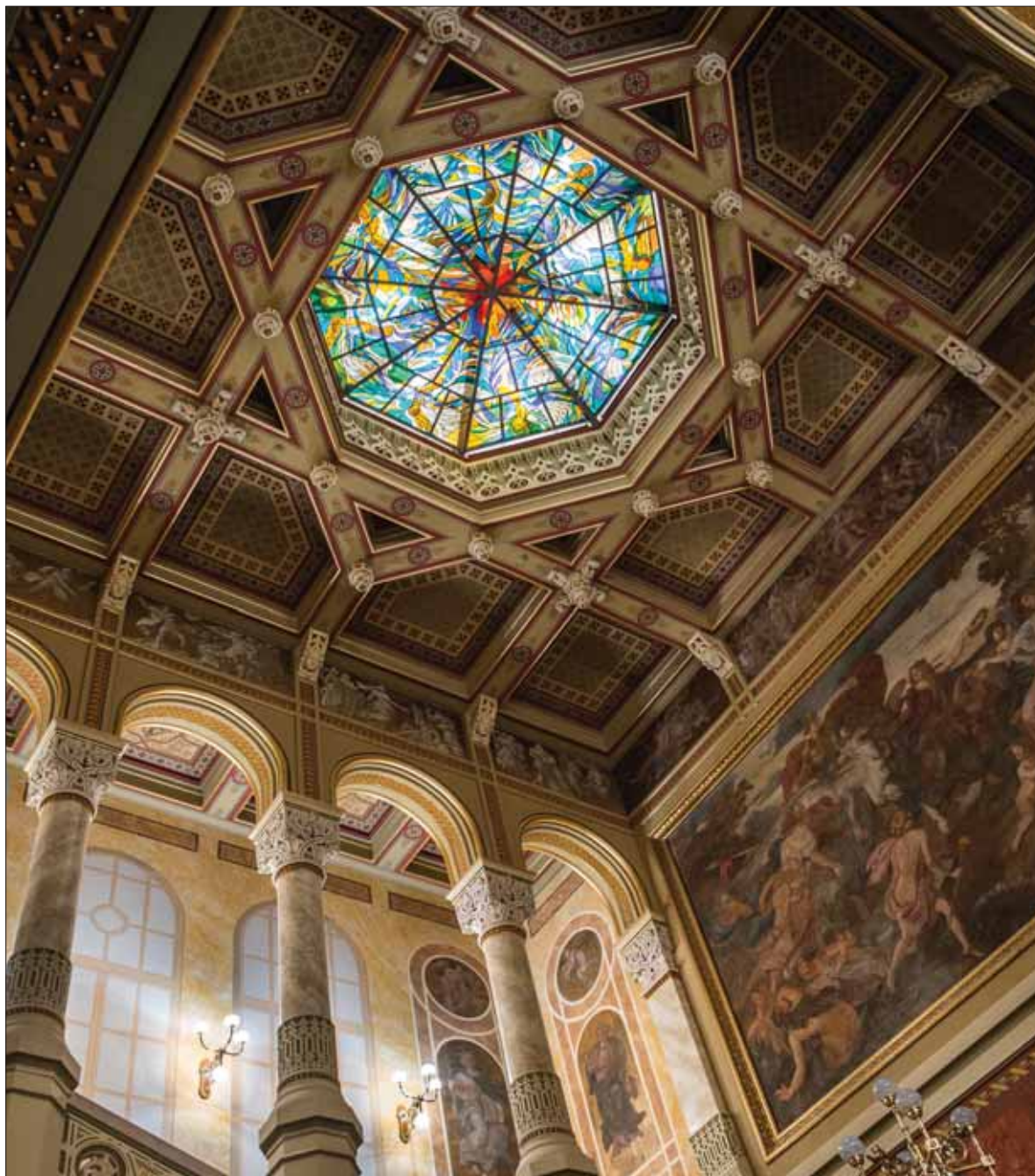
Ez az elődépület a magyar klasszicizmus neves építészeinek, Pollack Mihálynak (1773–1855) egyik kiemelkedő pesti alkotása volt. Az épület, amelynek a

Fotó: Sebestyén László

A nagyterem Duna felé
néző, nyugati fala,
Vigadó, Budapest /
The western wall of the
great hall, overlooking
the Danube.
Vigadó, Budapest

Főlépcsőház
(részlet), Vigadó,
Budapest /
The main stair hall
(detail).
Vigadó, Budapest

Fotó: Sebestyén László

„szívét” a nagyméretű táncterem képezte, az akkori pesti városmag északi részén, a Duna-parthoz közel emelkedett.

A főhomlokzatával a budai várra tekintő Redutnak nevezett Vigadó középízületjének ünnepélyességét a hat ion oszlop fölé helyezett háromszögű oromzatot díszítő szobrok adták.¹

Ez az épület adott otthont az 1841-ben alakult Ipar-egyesület aligazgatójának, Kossuth Lajosnak a kezdeményezésére szervezett Országos Iparmű-kiállításoknak. A Redoute helyiségeiben az első, 1842. augusztus 25-én megnyílt kiállításon 213 kiállító 298 kiállítási tárgyat mintegy tizennégyezren tekintették meg. A harmadik, 1846. évi kiállítást, amelynek fővédnökségét József nádor vállalta, már a Magyar Nemzeti Múzeum akkor elkészült épületében rendezték meg. A Redoute épülete 1848. július 5-én tett szert politikai nevezetességre, ugyanis ezen a napon a forradalmi országgyűlés itt ülésezett, Kossuth Lajos, Deák Ferenc és gróf Széchenyi István részvételével.² Csak ezzel a számunkra dicső történelmi szereppel indokolható, hogy a szabadságharc idején, 1849. május 15-én a budai várat védő Heinrich Hentzi osztrák tábornok, bár ezt semmiféle harcászati ok nem indokolta, a budai várból ágyukkal lövette az épületet, ezáltal megsemmisítve a magyarországi klasszicizmus egyik legigényesebb szobrászati díszrelátott alkotását. Hentzi lövegeitől leégett továbbá a pesti Duna-sor harminckét új háza, az Angol Királynő szálló, a Lipót-tempom, a mázsház és a Diana fürdő.

A Redoute épületéből megmenekült egyik csillárt a terézvárosi Szent Teréz-plébániatemplomba helyezték át, így ez a reprezentatív igényű iparművészeti alkotás a 21. században is emlékeztet a reformkori bállok világára.

Tizenhat évig állt az eredeti épület, amelynek „romhalmazzá válása” után újabb tizenhat évnek kellett eltelnie, amíg a megsemmisült épület helyett az új elvált palota felépült.

Az új épület felépítésének gondolata 1853-ban merült fel. Ezen év márciusában Hild József (1789–1867) kapott megbízást Pest város tanácsától a tervek elkészítésére. Három évvel ezután egy részvénytársaság alakult a beruházás megszervezésére. Hild terveinek

Fotó: Millists Máté

átdolgozására 1858-ban egy pesti német családban született, Münchenben képzett fiatal építész, Feszl Frigyes (1821–1884) kérték fel. A Habsburg Birodalom olasz háborúja miatt a terveket csak 1860 tavaszán fogadták el.

A megsemmisült Redoute helyén Feszl tervei alapján emelt új épületet ugyan az építkezés során szintén Redoute-nak nevezték, később, megnyitásakor Vigadának – az utóbbi nevet a pestiek sokat gúnyolták és helyette sokáig továbbra is a Redoute nevet használták, de végül is az épülettel kapcsolatban a Vigadó név állandósult. Három utcai homlokzata közül a Dunára tekintő a legmonumentálisabb, öttengelyes középső részét egytengelyes szélsőrizalitok fogják közre.³

Feszl Vigadója az első épület, amelyen mind a külső, mind a belső ornamentika-használatban a magyar nemzeti formakincs alkalmazásának igénye megjelenik. Az oszlopfejeketeken kifaragott bajuszos férfifejek mellett az építész előszeretettel alkalmazta a vitézkötést.

A vitézkötés mint díszítőmotívum használata az egyik megnyilvánulása volt annak, hogy Feszl Fri-

Főlépcsőházi oszlopsor (részlet), Vigadó, Budapest / Colonnade of the main stair hall (detail). Vigadó, Budapest

Than Mór: Az ének allegóriája – falkép, Vigadó, főlépcsőház, Budapest / Mór Than: Allegory of Singing. Mural. Main stair hall, Vigadó, Budapest

Fotó: Millits Máté

gyes romantikus építészeti stílusán belül a nemzeti formakincset keresve a magyar huszárok mentéjén és a magyar népviseleteknél előforduló paszomány-ornamentikával utalt a magyarság ízlésvilágára. Saját korában mind a művészeti, mind a nagyközönség nem fogadta megértéssel Feszl ornamentális újításait.

A 19. század második felének legnépszerűbb magyar hetilapja, a *Vasárnapi Ujság* a következő, részben kritikus hangú szavakkal számolt be a Vigadó megnyitásáról: „Az 1865-ki farsang főeseménye a redoute termeinek megnyitása volt. Már hónapok óta ez képezé a kíváncsiság tárgyát, jobbára csak erről beszélgetett a pesti ember s szerette elképzelni, hogy e hatalmas termekben mily szépen fog hangzani a magyar zene s mi ennél is édebb, a magyar szó, országgyűlési követek ékesbeszédü szájából. [...]”

Noha a vigadó külső alakja s belső fölosztása a legkülönbözőbb hibáztatások, kifogások s megrovások tárgya: valljuk be őszintén azon igazán nagyszerű benyomást, mit e fényesen világított óriási arányok a megdöbbenő szemléelőre gyakorolnak. Nincs fejedelem, legyen az még oly hatalmas, kinek szégyenére válnának e termek s tán nem tulozunk, midőn azt állítjuk, hogy alig van közterem bármely európai fővárosban, mely a mienkkel, legalább roppantság tekintetében, mérkőzhetnék, s a mit aesthetikai szépség tekintetében az építész elmulasztott, azt, belsőleg legalább, elfeledtetik a virágok, a szőnyegek[,] a tükrök s a fölötté ragyogó kivilágítás.”⁴

Feszl Frigyes mozaikkal kívánta díszíteni a belső falfelületeket, azonban Pest város tanácsa – külföldi mintára – a festészeti alkotásokkal való díszítést választotta. Ezáltal a Vigadó lett az első középület, amelyet freskókkal díszítettek. Ezekkel a feladatokkal a még pályájuk elején járó művészeket, Lotz Károlyt (1833–1904) és Than Mórt (1828–1899) bízta meg, akik javadalmazását állami ösztöndíjjal biztosították. A témaválasztásban kikötésként szerepelt, hogy a magyar regék világát is megjelenítsék.⁵

Az épület főlépcsőházában Árgírus királyfi és Tündér Ilona ábrázolása megfelelőnek bizonyult mind a történelmi, mind a nemzeti elvárások szempontjából. A csemegetárnak nevezett helyiséget részben Lotz Károly, részben Than Mór aranyozott hátterű falképei díszítették, ezekhez járult Wagner Sándornak (1838–

1919) Mátyás királyt és a legyőzött cseh vitézt, Holubárt bemutató alkotása.

A Vigadó szobrászati díszítésének elkészítése hosszú időt vett igénybe. Alexy Károly (1823–1880) nevéhez – többek között – a külső pillérek elhelyeztetését, táncolók csoportjait megjelenítő domborművek is fűződnek.

A homlokzati szobrok a Vigadó utca felől a következő személyeket és címereket ábrázolják: Zsigmond király, Mária Terézia, IV. Béla, Pest-Pilis-Solt vármegye címere, Széchenyi István, Hunyadi János, Nagy Lajos király, a magyar államcímere, Mátyás király, Zrínyi Miklós, József nádor, Szilágyi Erzsébet, Pest város címere, Varula Jakab polgármester, Árpád fejedelem, Attila hun király.

A belső szobrászati díszítés érdekében 1882-ben hirdettek pályázatot, amelyen kilenc szobrász vett részt.⁶ A pályázati felhívásban három méter magas, sóskúti mészkőből faragott alkotásokat vártak el. A bizottsági tárgyalásokon szerepet vállalt Feszli Frigyes, majd az ő 1884-ben bekövetkezett halála után, Ybl Miklós (1814–1891).

A nagyteremben különböző nemzetek táncait ábrázoló négy szobrot helyeztek el: Brzorád [Bezerédy] Gyula alkotta meg a csárdás szobrát, Stróbl Alajos (1856–1926) nevéhez két tánc szobra fűződik, a *Fandango* és a *Mentüett*, a *Polonézt* az ő tanítványa, Füredi (Führer) Richárd készítette el 1899-ben. Érdekesség, hogy Stróblnak a korszak két híres és népszerű művésznője állt modellt: a *Fandangónál* Hegyi Aranka, a

**A nagyterem déli fala
(részlet),
Vigadó, Budapest /
The southern wall of
the great hall (detail).
Vigadó, Budapest**

→
**Páros oszlop
a nagyterem karzatán,
Vigadó, Budapest /
Paired columns
of the gallery
of the great hall.
Vigadó, Budapest**

Polonéznél Pálmay Ilka. A hosszú huzavona után elkészült szobrok az olcsó anyagnak tekintett horganyöntvények⁷ helyett, a még költségtakarékosabbnak számító gipszből készültek el. A két utolsó szobrot 1901 októberében helyezték fel posztamentjükre.

A kisterem szobrai a 19. század végének sokat foglalkoztatott művészei mintázták az 1880-as évek közepén. Donáth Gyula (1850–1909) *Népdal* című alkotása Füredi Mihály színművészt, Kiss György (1852–1919) *Szavalat* című szobra Lendvay Márton színművészt, Szécsi [Schefcsik] Antal (1856–1904) *Népzene* című műve Bihari János zeneszerzőt, hegedűművészt és végül Vasadi Ferenc (1848–1916) *Magyar zene* című alkotása Tinódi Lantos Sebestyén 16. századi lantzenészt, krónikást ábrázolta.

A második világháború harcai a magyar főváros épületállományában súlyos károkat okoztak. Látványos sebek keletkeztek, különösen a pesti Duna-part Margit híd és Erzsébet híd közötti szakaszán, a pesti Vigadóban sok érték veszett el a bombatámadások következtében, többek között a teljes belső szobrászati, és részben a festészeti díszítés is megsemmisült.

Napjainkban a Vigadó, mint a fönixmadár, amely poraiból megelevenedik, újra a 19. századi pompájában tekinthető meg.

MILLISITS MÁTÉ

művészettörténész, művelődéstörténész

Jegyzetek

1. Bibó István: *Pollack Mihály*. Budapest, 2008. 118–124.
2. Holló Szilvia Andrea: *A pesti Vigadó. Tündérpalota a Duna partján*. Budapest, 2014. 28.
3. Komárik Dénes: *Feszl Frigyes (1821–1884)*. Budapest, 1993. 79.
4. A városi vigadó (redoute) megnyitása. *Vasárnapi Ujság*, 1865. XII. évf. 4. sz. január 22. 40–41.
5. Szvoboda Dományszky Gabriella: Árgyélus királyfi és Tündérszép Ilona a Vigadóban. In: *Kultusz, mű, identitás*. Szerk. Kalla Zsuzsa, Takáts József, Tverdota György. Budapest, 2005. 234–245.
6. Nagy Ildikó: A pesti Vigadó szobrai és szobrászai. In: *Romantikus kastély. Tanulmányok Komárik Dénes tiszteletére*. Szerk. Vadas Ferenc. Budapest, 2004. 345–355.
7. Horganyöntvényből készült a 19. századi magyar művészet több alkotása, így például a Parlament kupolacsarnokának királyszobrai, vagy a Szent István-bazilika kupolájának evangélista-ábrázolásai.

Fotó: Millisits Máté